

Answers Paper-2**विभाग 1 : गद्य****पठित गद्य**

प्र. 1. (अ) पुढील उतारा वाचून दिलेल्या सूचनांनुसार कृती करा :

1. नावे लिहा :

2

- झाडावरून गळून पडणारी - पिकलेली पाने
- पानाने गवतपात्याला दिलेली उपमा - चिडखोर विव्वा
- कर्णकटू आवाजाने जागे होणारे - गवतपाते
- संजीवक स्पर्शाने गवतपात्याला जागे करणारा - वसंतऋतू

2. कारणे लिहा :

2

- झोपी गेलेल्या चिमुकल्या गवताच्या पात्याने गळून पडणा-या पानाकडे तक्रार केली; कारण त्याची झोपमोड होऊन त्याच्या गोड गोड स्वपनांचा चुराडा झाला होता.
- वसंताच्या संजीवक स्पर्शाने पानाचे रूपांतर चिमुकल्या पात्यात झाले; कारण त्या संजीवक स्पर्शामध्ये विलक्षण जादू होती.

3. वसंतऋतूच्या आगमनाने सृष्टीत होणारे बदल तुमच्या निरीक्षणाने लिहा.

3

उत्तर : वसंतऋतूला सर्व ऋतूंचा राजा मानला जातो; कारण तो नवनिर्मितीची चाहूल देतो. गुढपाडव्याच्या शुभ मुहूर्तावर त्याचे आगमन होते आणि सर्व सृष्टीच वहरून जाते. आंब्याला मोहर येतो आणि त्याचा सुगंध सर्वत्र दरवळतो. सकाळी जाग येते ती कोकीळेच्या मंजुळ गाण्यांनी. झाडे हिरव्या कोवळ्या पानांनी सजलेली असतात, उसाची गु-हाळे जागोजागी लागलेली दिसतात. कलिंगड, द्राक्षे इत्यादींनी बाजारपेठ सजलेली असते. या ऋतूत गुढीपाडवा आणि रामनवमी सारखे सण येतात; त्यामुळे मन चैतन्यमय होऊन जाते. शाळेतील परीक्षांची लगवग असते; परंतु प्रसन्न वातावरणामुळे अभ्यास छान होतो.

प्र. 1. (आ) पुढील उतारा वाचून दिलेल्या सूचनांनुसार कृती करा :

1. आकृती पूर्ण करा :

2

महर्षी कर्वे यांचे स्त्रियांबाबतची स्वप्ने

- स्त्री शिकली पाहिजे.
- स्त्री स्वाभिमानी बनली पाहिजे.
- उच्चविद्याविभूषित होऊन पुरुषांची स्पर्धा केली पाहिजे.
- स्त्रीला पुरुषांइतकेच स्वातंत्र्य मिळाले पाहिजे.

2. एका वाक्यात उत्तरे लिहा :

2

i) स्थितप्रज्ञ कोणाला म्हणावे ?

उत्तर : जो स्वतःच्या सुखदुःखात अविचल राहातो; मात्र, दुसऱ्याच्या दुःखात दुःखी होतो, दुसऱ्याच्या सुखात सुखी होतो, त्याला स्थितप्रज्ञ म्हणावे.

ii) चीड आणणारा विरोधाभास कोणता ?

उत्तर : देशाला आपण भारत 'माता' म्हणतो; सरस्वतीला आपण वाङ्मयाची जननी मानतो आणि दुसरीकडे स्त्री निरक्षर अज्ञानी ठेवतो, हा चीड आणणारा विरोधाभास आहे.

3. 'स्त्रियांनी शिकणे अत्यंत गरजेचे आहे', या विधानामागील अण्णांचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

3

उत्तर : अण्णांच्या मते स्त्रियांना स्वातंत्र्य मिळवून देण्यासाठी त्यांना शिक्षण देणे गरजेचे आहे. स्त्रिया म्हणजे अर्धा समाज जर त्या अशिक्षित राहिल्या तर अर्धा समाज अशिक्षित राहिल. स्त्रियांच्या सुधारणेसाठी त्यांचे शिक्षण होणे आवश्यक आहे. दुर्दैवाने आपल्या समाजाने स्त्रियांना मागासले ठेवले. त्याचे अनंत तोट समाजाला आजसुद्धा भोगावे लागत आहेत. स्त्रियांना मागासले ठेवल्याने समाजाची अर्धी बुद्धिमत्ता निरूपयोगी राहते. त्या बुद्धिचा उपयोग समाजाच्या उत्कर्षासाठी झाला असता, पण ती वाया जाते. पुरुष बहुतांश आत्मकेंद्री व स्वार्थी असतो. स्त्री सामाजिक असते. त्यामुळे पुरुष शिकला तर कुटुंबातील एका व्यक्तीचा विकास होतो. पण स्त्री शिकली तर त्याचा संपूर्ण कुटुंबाचा उद्धार होतो आणि अखंड कुटुंब शिक्षित हाते. आपण हे ओळखून स्त्रीला पुरुषांच्या वरोवरीचे स्थान दिले पाहिजे.

अपठीत गद्य

प्र. 1. (इ) पुढील उतारा वाचून दिलेल्या सूचनांनुसार कृती करा :

1. i) योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा.

1

१) खूप पडणारा पाऊस थांबविण्यासाठी केला जाणारा उपाय म्हणजे पाऊस पोळवणे.

२) जिथं प्रचंड वृक्ष आहेत तिथं भरपूर पाऊस पडतो.

ii) आकृतिबंध पूर्ण करा.

1

आडव्या खो-यात दाट झाडी होती

'आडवी खोरी' या भागाची वैशिष्ट्ये

आडव्या खो-यात वाघ दिसायचा

JEE | NEET | CET | FOUNDATION Institute

2. खेड्यांना पिण्याचे पाणी न मिळण्याची दोन कारणे लिहा :

2

उत्तर : i) पावसाचे प्रमाण कमी होणे.

ii) पाण्याचा ऐशआरामासाठी वापरही प्रचंड वाढला.

iii) पंचतारांकित हॉटेल्समधून होणारी पाण्याची उधळपट्टी.

विभाग 2 : पद्य

प्र. 2. (अ) पुढील पद्यउतारा वाचून दिलेल्या सूचनांनुसार कृती करा :

1. आकृती पूर्ण करा :

2

मन भवच्चरित्रावर जडवावे

मन मलीन होऊ देऊ नये

मन वाईट गोष्टींकडे वळू नये म्हणून करायच्या गोष्टी

भजन करताना मन विचलित
होऊ नये

मनातील निश्चय ढळू
देऊ नये

2. खालील गोष्टींच्या बाबतीत कवी परमेश्वराजवळ कोणती विनंती करतात ते लिहा.

2

गोष्टी विनंती

- १) निश्चय - कधीही ढळू नये.
- २) चित्त - भजन करताना विचलित होऊ नये.
- ३) दुरभिमान - सर्व गळून जावा.
- ४) मन - मलीन होऊ नये.

3. योग्य पर्याय निवडून विधान पुन्हा लिहा :

2

- (अ) कवींच्या मते मनातील सर्व इच्छा पूर्ण व्हाव्यात, म्हणून सतत परमेश्वराचे नामस्मरण करावे.
 (आ) सदंघ्निकमर्ळी दडो; म्हणजे कमळातून मधुसेवन करणाऱ्या भुंग्याप्रमाणे सज्जनांच्या पायाशी मन गुंतो.

4. वाईट गोष्टींचा मोह टाळण्यासाठी तुम्ही कोणते उपाय सुचवाल ते लिहा :

2

उत्तर : वाईट गोष्टी टाळण्यासाठी आपल्या मनावर नियंत्रण असायला पाहिजे. चांगल्या गोष्टी कोणत्या आणि वाईट गोष्टी कोणत्या यांची निवड विवेकबुद्धीने करावी. वाईट गोष्टींचा त्याग करण्यासाठी मनाची तयारी ठेवावी. बुद्धि स्थिर ठेवावी. चंचलता सोडून द्यावी. चांगले मित्रांच्या संगतीत राहावे आणि थोरामोठ्यांचा आदर करावा. त्यांचा योग्य तो सल्ला घ्यावा. त्यांचा अनुभव जाणून घ्यावा. पुस्तकांचे वाचन करावे. दुसऱ्याचे मन जाणून घ्यावे. आपल्या वागण्यामुळे कोणीही दुखावणार नाही याची काळजी घ्यावी. लोकांमध्ये आपला आदर होईल असे वागणे असावे.

प्र. 2. (आ) पुढीलपैकी कोणत्याही एका कवितेवर त्याखाली दिलेल्या मुद्द्यांच्या आधारे कृती सोडवा :

4

आकाशी झेप घे रे

1. प्रस्तुत कवितेचे कवी/कवयित्री - जगदीश खेवुडकर
2. प्रस्तुत कवितेचा विषय - स्वसामर्थ्यावर आणि कष्टावर विश्वास
3. प्रस्तुत कवितेतून मिळणारा संदेश - कवीने सुरक्षिततेचे, परावलंबित्वाचे कवच काढून टाकून स्वकष्टाने जगण्याचे महत्त्व अधोरेखित केले आहे. आपल्या क्षमतांवर, सामर्थ्यावर विश्वास ठेवावा. कवी पाखराच्या प्रतीकातून माणसाला स्वसामर्थ्याची ओळख करून देतात. प्रस्तुत कवितेतून कवी परावलंबित्वाचे कवच फोडून स्वसामर्थ्यावर ध्येयाची उंच शिखरे पादाक्रांत करा, उत्तम यश मिळवून त्याचा निखळ आनंद घ्या, असा संदेश देतात.

वस्तू

1. प्रस्तुत कवितेचे कवी/कवयित्री - द. मा. धामणस्कर
2. प्रस्तुत कवितेचा विषय - वस्तूंच्या भावना
3. प्रस्तुत कवितेतून मिळणारा संदेश - कोणत्याही निर्जीव वस्तूशी मानवी भावना जोडली गेली, की ती वस्तू अनमोल ठरते. वस्तू माणसाला दीर्घ काळ साथ देतात. व्यक्ती आणि वस्तू यांच्यामध्ये एक अतूट नाते तयार होते. त्यामुळेच थोर व्यक्तींच्या वापरातील वस्तू पुढे संग्रहालयात जतन केल्या जातात. वस्तू नाही भावना असतात, हे समजून वस्तू वापराव्यात. वस्तूशी निगडित स्नेह जपावा, ही भावना कवितेतून व्यक्त होते.

प्र. 2. (इ) रसग्रहण :

4

पुढे दिलेल्या काव्यपंक्तीचे रसग्रहण करा :

‘झरा लागेलच तिथे, खोद आणखी जरासे’

आशयसौंदर्य : ‘खोद आणखी थोडेसे’ या कवितेत कवयित्रींनी संयम, जिदद्, आत्मविश्वास व चिकाटी इत्यादी गुणांच्या मदतीने

जीवनामध्ये ध्येय साध्य करण्याची उमेद दिली आहे. माणसाने सकारात्मक जीवन जगावे. सतत प्रयत्न करून आदर्श जीवन जगण्याचा संदेश ही कविता देते.

काव्यसौंदर्य : कोणतेही काम करताना धीर सोडू नये. खोल मातीखाली निर्मळ झरा असतो. तो प्राप्त करण्यासाठी सातत्यपूर्ण आणखी थोडेसे खोदावे लागते. धीर न खचता, हिंमत न हारता प्रयत्न करावे. दुःखाच्या मातीखाली मुखाचा झरा नक्कीच वाहत असतो. हतबल न होता तो खोदण्याचा प्रयत्न करावा. हे कार्य थांबवू नये. शेवटी दुःखावर मात करताच येते भाषिक वैशिष्ट्ये : साध्या सोप्या अष्टाक्षरी छंदात कवितेची रचना केल्यामुळे व यमकप्रधानतेमुळे कवितेला गेय लय प्राप्त झाली आहे. नादानकुल शब्दकला व ओघवती भाषा यांमुळे कवितेला सौंदर्य प्राप्त झाले आहे.

विभाग 3 : स्थूलवाचन

प्र. 3. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा :

6

1. 'कठोर परिश्रमांमुळेच स्वाती महाडिक यांना स्वतःचा निर्धार पूर्ण करता आला', या विधानाबाबत तुमचे मत स्पष्ट करा.

उत्तर : स्वाती महाडिक यांच्या पतीला म्हणजेच संतोष महाडिक यांना शत्रूशी लढताना वीरमरण आले होते. कुटुंबाचा आधारच हरपला. परंतु त्या खचल्या नाहीत. जीवनसाथी नसताना आल्याल्या संकटांना सामोरे जाण्याची हिंमत त्यांनी दाखवली. त्यातच दोन मुलांना वाढवण्याची जबाबदारीही त्यांच्यावर येऊन पडली. त्यांनी सैन्यात भरती होण्याचा निर्णय घेतला. परंतु त्यांचे वय त्यावेळी चाळसवर येऊन पोहचले होते. या वयात धडाकेबाज कृती करण्यास लागणारे शारीरिक व मानसिक बळ कमी असण्याची शक्यता असते. सैन्यात भरती होताना शारीरिक बळापेक्षा मानसिक बळ जास्त लागते.

या अडचणी दूर करण्यासाठी प्रचंड मेहनत घ्यावी लागते. परंतु कतीही अडचणी आल्या तरी सैन्यात जायचे असा त्यांनी निर्धार केला होता. त्यासाठी वाटेल ती मेहनत आणि कष्ट करण्याची मानसिकता त्यांनी दाखवली होती. तसे कष्ट घेतले सुद्धा. म्हणूनच त्यांना स्वतःचा निर्धार पूर्ण करता आला.

2. 'माणूस पेरा! माणुसकी उगवेल!' या विधानाचा तुम्हांला समजलेला अर्थ लिहा.

उत्तर : मातीमध्ये वी पेरले की मातीच्या मायेच्या संस्कारांमधून वृक्ष जन्माला येतो. माती ऊन, वारा, पाऊस, वादळापासून बीजाला वाचवते. नैसर्गिक आपत्ती आणि दुष्काळाशी लढते. बीजाची मायेने काळजी घेते. यातून बीजाचे वृक्षात रूपांतर होते. त्याचप्रमाणे आजच्या जगात समाजामध्ये चांगल्या संस्कारांच्या मातीत जर माणसांना पेरले तर त्यातून मानवतेचा निकोप वृक्ष उभा राहिल. नवीन विचारांच्या माणुसकीला बहर येईल व मानवजात सुखी होईल. त्यामुळे असा सर्जनशील 'माणूस पेरा! माणुसकी उगवेल!' या विधानातून व्यक्त होते.

3. 'मधूचे कृत्य संवेदनशील मनाचे उत्तम उदाहरण आहे' या विधानाबाबत तुमचा अभिप्राय स्पष्ट करा.

व्युत्पत्ती कोश : एखादया शब्दाचा अर्थ जाणून घेण्यासाठी आपण व्युत्पत्ती कोशाची मदत घेतो. या कोशात आपल्याला मूल शब्द कुठे आणि केव्हा निर्माण झाला आहे हे कळते. तसेच इतर भाषांमध्ये तो शब्द कसा आला आहे व कोणत्या रूपात आहे हे देखिल कळते. 1938 मध्ये मुंबई येथे अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन भरले होते. सावरकर हे या संमेलनाचे अध्यक्ष होते. त्यांच्या अध्यक्षतेखाली 'व्युत्पत्ती कोश रचनेचे कार्य हाती घ्यावे' असा ठराव संमेलनात मंजूर करण्यात आला. या संपादनाची जबाबदारी कृ. पां. कुलकर्णी यांच्यावर सोपवण्यात आली. वॅ. मुकुंदराव जयकर यांनी अर्थसाय्य केले व श्री. दाजीसाहेब तुळजापूरकर यांनी पुरस्कृत केल्यामुळे त्यास मदत झाली. 1946 साली मराठी व्युत्पत्ती कोशाचे पहिले प्रकाशन झाले.

विभाग 4 : भाषाभ्यास

प्र. 4. (अ) व्याकरण घटकांवर आधारित कृती :

1. पुढील सामासिक शब्दांचा विग्रह करून समास ओळखा :

2

i) पुरीभाजी -

उत्तर : विग्रह : पुरी, भाजी वगैर

समास : समाहार द्वंद्व समास

ii) दररोज -

उत्तर : विग्रह : प्रत्येक दिवशी

समास : अव्ययीभाव समास

2. i) 'अव' हा प्रत्यय लावलेले दोन शब्द लिहा :

1

1) अवगुण 2) अवलक्षण

ii) पुढील शब्दांना 'वान' हा उपसर्ग लावून शब्द तयार करा :

1

1) गुण - गुणवान 2) धन - धनवान

3. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यांत उपयोग करा :

4

i) हुक्की येणे - लहर येणे

वाक्य : जेवण झाल्यावर देखील माझ्या मामाला चहा पिण्याची हुक्की येते.

ii) पाढा वाचणे - एकाच वेळी एकामागोमाग असा अनेक गोष्टी जोरदारपणे मांडणे

वाक्य : पालकसभेला शिक्षकांनी आमच्या वर्गातल्या विद्यार्थ्यांच्या तक्रारींचा पाढा पालकांसमोर वाचून दाखवला.

iii) तोंडसुख घेणे - टुक्रा करून आनंद घेणे

वाक्य : अनिलच्या भोळ्या स्वभावामुळे सगळेच त्याच्यावर तोंडसुख घेतात.

iv) जीव खाणे - खूप त्रास देणे

वाक्य : पिंकीच्या मनासारखे झाले नाही तर ती तिच्या आईचा जीव खात असते.

प्र. 4. (आ) भाषासौंदर्य :

1. शब्दसंपत्ती :

i) पुढील शब्दसमूहांसाठी एक शब्द लिहा.

1

(1) कोणाचाही आधार नसलेला = निराधार

(2) ज्याला कोणी शत्रू नाही असा = अजातशत्रू

ii) पुढील शब्दांचे समानार्थी शब्द लिहा.

1

(1) काया - शरीर, तन, त्वचा (2) आकाश - गगन, नभ

iii) पुढील शब्दांचे समानार्थी दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा.

1

वालपण - वाप, लप, वाण, पल

iv) पुढील शब्दांचे विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

1

(1) तिमिर x उजेड (2) स्मरण x विसर

2. अचूक शब्द ओळखा :

2

i) नीर्जीव/ निर्जीव/ निर्जीव/ नीर्जीव

उत्तर : निर्जीव

ii) समिक्षा/ समीक्षा/ सममीक्षा/ समिवक्षा

उत्तर : समीक्षा

3. पुढील वाक्यात योग्य विरामचिन्हे वापरा :

1

i) मी म्हटलं उगीच भ्रम आहे लोकांना

उत्तर : मी म्हटलं, “उगीच भ्रम आहे लोकांना.”

4. पुढील शब्दांना प्रचलित मराठी भाषेतील शब्द लिहा :

1

i) Census - जनगणना

ii) Lyric - भावगीत

